תלמוד בבלי · אחרונים · אור הישר · מסכתות קטנות

אור הישר על מסכת סופרים

הרב שמואל יצחק הילמן

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

אור הישר על מסכת סופרים

הרב שמואל יצחק הילמן

מקור הטקסט: דיקטה · רישיון: CC BY-SA 4.0

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/אור-הישר-על-מסכת-סופרים/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611161422 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
פרק ב 4
פרק ג 5
פרק ד 5
פרק ה 5
פרק ו 6
פרק ז 6
פרק ח 7
פרק ט 7
פרק י 7
פרק יא 7
פרק יב 8
פרק יג 8
פרק יד 9
פרק טו 9
פרק טז 9
פרק יז 10
פרק יח 10
פרק יט 10
פרק כ 10
פרק כא 10

פרק א

אין כותבין ספרים לא על עורות בהמה טמאה ולא על עורות חיה טמאה כו', הטעם משום דכתיב למען תהיה תורת ה' בפיך מן המותר בפיך כמבואר בשבת ק"ח ע"א ובירושלמי מגילה פ"א ה"ט.

שם אין כותבין לא על דיפתרא ולא ע"ג נייר מחוק לא בשחור ולא בשיחור כו', ע' שאילתות פ' ויקהל סי' ס"ז ובהעמק שאלה שם אות כ"ו.

שם שוב מעשה בתלמי המלך שכנס ע"ב זקנים כו' כתבו לי תורת משה רבכם כו' וי"ג דבר שינו בה כו', והנה מספר זה מתאים עם גרסת הש"ס במגילה ד"ט וכ"ה בירושלמי שם פ"א ה"ט, אבל בתנחומא פ' שמות סי' כ"ב הגרסא זה אחד מעשרה דברים ששינו רבותינו לתלמי המלך, וע"ע במכילתא פ' בא בפסוק ומושב בני ישראל ובב"ר פ"ח סי' י"א.

פרק ב

מניחין בין שם לשם כדי שיהיו ניכרין ובאותיות כדי שלא יהא מעורבבין כו', ע' בתשובות הרשב"א סי' תרי"א.

שם בזקנים שבעים ושנים שנאמר אספה לי שבעים איש וגו' וישארו שני אנשים במחנה והמה בכתובים שבעים ושנים, הנה הוא עפ"מ דאמרינן בסנהדרין י"ז ע"א ובירושלמי שם פ"א ה"ד על הכתוב אספה לי שבעים איש מזקני ישראל, דמשה בירר ששה ששה מכל שבט ועל שבעים כתב זקן ושנים הניח חלק, ובמד"ר בהעלותך פט"ו סי' י"ט אמרו דהנך שנים שהוציאו חלק היו אלדד ומידד, וזהו מש"א הכא וישארו שני אנשים במחנה והמה בכתובים שבעים ושנים. ר"ל דגם השנים היו בין הכתובים.

שם יריעה שבלתה לא יטול שנים ויחזיר שנים אלא נוטל ג' ויחזיר ג' ע' בת' שבות יעקב ח"ב חי"ד סי' פ"ט.

שם אין דובקין בדבק ואין כותבין ע"ג מטלית כו' אמר רשב"א משום ר"מ דובקין בדבק כו', ע' בת' באר יצחק חי"ד סי' כ"ב ובת' משיב דבר ח"ב סי' ע"ט וע"ע תשב"ץ ח"ג סי' ל"א.

פרק ג

ספר שפסקו ושנוקד ראשי פסוקים שבו אל יקרא בו גרדו או שערב בו את האות אל יקרא בו, ע' מה שהאריך בזה באור שמח פ"י ה"א מה' ס"ת וע"ע בת' הרשב"א סי' ובמיוחסות סי' רל"ח.

שם אם סיים כל הספר ושייר בה דף אחד עושה יריעה קטנה ואינו נמנע, ע' תשב"ץ ח"ב סי' צ"ג.

פרק ד

אלו שמות שאינן נמחקין כו', ע' תשב"ץ ח"ב סי' ק"ט. שם אלקי אברהם קדש ואלקי נחור חול אלקי אביהם חול כו', במד"ר ויצא פרשה ע"ד סי' ט"ז אלקי אביהם משמעו קדש וחול, וע' בת' שבות יעקב ח"ב חי"ד סי' צ"א.

שם כל השמות האמורים במיכה חול ר' יוסי אומר כו', ע' שבועות ל"ה ע"ב ובת' רבינו אברהם בן הרמב"ם ז"ל סי' י"ט.

פרק ה

הכותב שם של שני שמות של קודש מקיים את הראשון ומעכב את האחרון כו', ע' בת' שיבת ציון סי' מ"ג ובס' חזקה רבה חא"ח סי' מ"ז.

שם היה צריך לכתוב את השם ונתכוין לכתוב יהודה וטעה ולא הטיל בו דל"ת מוחקו וכותב את השם ר' יהודא אומר יחזור עליו את הקולמיס ויקדשנו אמרו לו אין זה מן המובחר, הנה גם בירושלמי שבת פי"ב ה"ה פליגי בזה הני תלתא תנאי בברייתא זו, ולא ידענא אמאי השמיטו בבבלי שבת ק"ד ע"ב ובכה"מ דעת ת"ק בזה, כן מאי לשון אין זה מן המובחר. איך נופל לאמר הכי על שם הקודש, הרי בזה שייך שם כשר אי פסול, ועי' תשב"ץ ח"א סי' קע"ז ובת' הגרע"א סי' ע'

שם הכותב את השם וטעה בה אות אחת יתלנו מלמעלה ר"ש שזורי אומר שם כולו תולין אות אחת ממנו אין תולין כו', ע' בת' באר יצחק חי"ד סי' כ"א כ"ב ובמש"כ בחידושי למנחות ד"ל ע"ב וע"ע בת' פני יהושע קמא חי"ד סי' ה' ובתשב"ץ ח"א סי' קע"ו.

שם אבל הדיו שנטפה ע"ג הכתב מותר למוחקו שלא היתה כוונתו אלא לתקן, ע' פני יהושע ח"א חא"ח סי' א' ובת' משיב דבר ח"ב סי' ע"ח וע"ע בתשב"ץ ח"ב סי' ע"ג.

פרק ו

עשרון עשרון שבחג בי"ט הראשון נקוד, טעם הנקודה ע' באבות דר"נ פל"ד וע"ע בספרי בהעלותך פיסקא מ"ט ובמה שהארכתי בזה בחידושי למנחות פ"ז ע"ב וע"ע בתשובת הרשב"א חלק ששי סי' ס"ט.
שם שלשה ספרים נמצאו בעזרה ספר מעון ספר זאטוטי ספר הוא כו', ע' במיוחסות סי' רל"ב.

פרק ז

אלו כתובין חסרון וי"ו וקורין בוי"ו ויעלהו. הנה פסוק זה הוא בשמואל א. ז. ויקח שמואל טלה חלב אחד ויעלה עולה כליל לה', וקשה אמאי קרינן באמת בוי"ו הלא כל הלימוד דעולה נקבה כשרה בבמת יחיד יליף רב אדא בר אהבה מהאי קרא ומשום דכתיב בלשון נקבה כדאמרינן בע"ז כ"ד ע"ב, והשתא כיון דמעשה שהיה כך היה שהיתה נקבה ובקרא הכי כתיב בלשון נקבה להאי ילפותא כדביאר שם ר"נ בר יצחק, ואי אפשר לאמר נמי משום דכתיב בהאי קרא עולה וסתם עולה זכר הוא ולהכי קרינן להאי קרא בלשון זכר דלא נטעה מיניה לעלמא דגם נקבה כשרה לעולה הלא זה ודאי אינו דבפירוש כתיב בפ' ויקרא דקרבן עולה מן הצאן הוא זכר, וכתיב אלה המצות שאין נביא רשאי לחדש דבר מעתה כדאמרינן במגילה ד"ב ע"ב, ומה ראה שמואל ליקח לעולה דוקא טלה נקבה, ובע"כ להורות האי דינא לדורות מה שהיה לו בקבלה דכל זמן שיקריבו בבמת יחיד מותרין להקריב גם נקבה לעולה ולמטרה זו כתב נמי בקרא ויעלה ללימוד זה, מדוע קרינן ויעלהו, ול"ד נמי למקרא ומסורת דבכ"מ כמו בסכת בסוכות קרנת קרנות וכדומה, דהתם איכא לכל חד ילפותא בין ממקרא ובין ממסרת, משא"כ הכא דהפסוק בא בדרך סיפור וכמעשה שהיה באופן שנוכל ללמד הך דינא מהאי קרא כדכתיב, ובע"כ עפמש"א בנדרים ל"ז ע"ב דקריין ולא כתיבין הלמ"מ, אולם לפ"ז איכא למידק מדוע חשיב שם פרת דבלכתו איש דכאשר ישאל איש דתנינן לעיל בסמוך ספ"ו שהן תיבות שלימות טפי הו"ל למיחשב התם הך דהכא שהוא רק אות אחת דוי"ו אם גם זה הוא הלמ"מ ובכלל צריך להבין איך נופל שם הלמ"מ על תיבות ואותיות דדברי קבלה שנכתבו הרבה דורות אחרי מתן תורה וצ"ע.

פרק ח

אלו הן חלופי שירות תהלים בשירות שמואל כו', וטעם השינויים הרבים וחלופים בתיבות ובאותיות עמש"כ הגאון מלבי"ם ז"ל בביאורו לשמואל ב' כ"ב א'.

פרק ט

מעשה ראובן נקרא ולא מתרגם, ופירש"י במגילה כ"ה ע"א דלהכי לא מתרגם משום דחיישינן לגנותו ע"ש ונראה הטעם בזה לא מיבעיא למ"ד בשבת נ"ה ע"ב כל האומר ראובן חטא אינו אלא טועה ומוצל אותו צדיק מאותו עון כו' ע"ש. אלא אפילו לפ"מ דמבואר במדרש שוח"ט סי' ק"א וכ"מ בב"ר פ"ב סי' י"א שחטא, הלא לפי דעה זו התענה כל ימיו על אותו מעשה עד שבא משה וקבלו בתשובה שובה שנאמר יחי ראובן ואל ימות, ויעקב אבינו נתבשר מפי הקב"ה שיעשה תשובה כמבואר בספרי ואתחנן פיסקא ל"א וע"ש בילקוט רמז תתל"ג, ולהכי חיישינן לגנותו, וע"ע בזוה"ק וישלח בפסוק ויהי בשכון ישראל וברש"י פ' ברכה בפסוק וחי ראובן.

פרק י

עזרא תיקן להם לישראל שיהו קורין בתורה בשני ובחמישי ובשבת במנחה. הנה פרטי התקנה מבוארים בסוגיא דפ' מרובה מ"ב ע"א. וע"ש עוד בתורת חיים ובנחל אשכול לס' האשכול ריש חלק ב' ובטו"א מגילה כ"ד ע"א.

שם אין בין יו"ט לשבת אלא אוכל נפש בלבד, ע' טורי אבן מגילה ד"ז ע"ב.

שם אין בין שבת ליוה"כ אלא שזה זדונו בידי אדם וזה זדונו בהכרת, ע' שאגת אריה סי' ע'.

שם ואין אומרים קדיש וברכו פחות מעשרה רבותינו שבמערב אומרים בשבעה ונותנים טעם לדבריהם בפרוע פרעות בישראל בהתנדב עם ברכו ה' כמנין התיבות כו'. ע' תוס' מגילה כ"ג ע"ב ד"ה ואין ובביאור הגר"א לאו"ח סי' נ"ט סק"ה ובשו"ע ומפרשים ר"ס ס"ט ובח"ס חא"ח סי' י"ז.

פרק יא

מדלגין בנביא ואין מדלגין בתורה לפי שגולליין נביא ברבים ואין גוללין ס"ת ברבים, ע' תרומת הדשן סי' כ"ף ובבאר שבע לסוטה דף מ"א.

שם ר' יוסי הוה מפקד לרב עולא כו', בירושלמי סוטה פ"ז ה"ו וביומא פ"ז ה"א הגרסא לבר עולא.

פרק יב

מפסיקין בברכות ואין מפסיקין בקללות א"ר חייא בר גמדא מה טעם דכתיב אל תקוץ בתוכחתו אל תעשה קוצים קוצים כו'. ע' תוס' מגילה ל"א ע"ב בד"ה אין מפסיקין ובמד"ר ר"פ ראה ובט"ז או"ח סי' תכ"ח סק"ה ובת' דבר אברהם סי' ל"ו.
שם שירת הים שלשים שיטין. אז. לאמר. ורכבו כו', ע' אוצר הגאונים חלק התשובות למגילה דף ט"ז.

פרק יג

עשרת בני המן ומלכי כנען נכתבין אריח ע"ג אריח ולבינה ע"ג לבינה כל בנין כדין לא קאים כו', ע' אוצר הגאונים חלק הפירושים למגילה דף ט"ז.
שם מי שהוא אוחז ס"ת נחלקו בדבר שני תנאין חדא אמר פותח ורואה וגולל ומברך וחדא אמר פותח ומברך כו'. ע' אוצר הגאונים חלק התשובות למגילה דף כ"א.
שם. ויברך עזרא את ה' האלקים הגדול במה גדלו רב אמר גדלו בשם המפורש רבא אמר בברכה גדלו, ע' בנוסחת הגר"א ז"ל בשם הירושלמי דמגילה פ"ג ה"ז וע"ע בבבלי יומא ס"ט ע"ב ובאוצר הגאונים לחגיגה דף י"ד ע"ב בחלק התשובות.
שם שאינו מזכיר בחתימה ישראל אלא מקדש השבת בלבד שהשבת קדמה לישראל כדכתיב כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ וביום השביעי שבת וינפש ואומר ראו כי ה' נתן לכם את השבת שהיתה כבר, וקשה הלא כמו שאין צד ההשתוות מלאכת בו"ד בששת ימי המעשה למעשה שמים וארץ של הקב"ה, כמ"כ אין לתלות שביתת בו"ד ביום השביעי לשביתת הבורא עולם. ואם רצו להורות שהשבת היתה מכבר, היה להם לתלות בבשר ודם שנצטווה על השבת הוא אדם הראשון, עפ"מ שדרשו במד"ר בראשית פט"ז סי' ה' עה"פ ויניחהו בגן עדן, ויניחהו נתן לו מצות שבת כמה דאת אמר וינח ביום השביעי ע"ש, דנראה שהי"ל גז"ש זו של ויניחהו עם תיבת וינח, שהוא להורות על ציווי אדה"ר למנוחת השבת, ואף ששאר ב"נ לא נצטוו על השבת ואדרבה עכו"ם ששבת חייב מיתה כדאמרינן בסנהדרין נ"ח ע"ב, אבל אדה"ר איפקד כנ"ל וע"כ שפיר כתיב כי ה' נתן לכם את השבת בה"א הידיעה וצ"ע.

פרק יד

ברות ובשיר השירים באיכה ובמגילת אסתר צריך לאמר על מקרא מגילה, ע' בת' הרמ"א סי' ל"ה.

שם מגילת אסתר כו' ולאחר קריאתה צריך הקורא לאמר האל הרב את ריבנו כו', באוצר הגאונים חלק התשובות למגילה דף כ"א כ' דצריך להתחיל הרב את ריבנו דהא כבר אמר ה' אלקינו.

שם ורב אמר צריך לאמר ארור המן וארורים בניו כו', וכה"נ בב"ר פמ"ט, ולפ"ז צריך להבין מדוע לא קבעו בשו"ע סי' תר"צ סט"ז גבי ארור המן וארורה זרת גם ארורים בניו, ונלע"ד עפ"מ דתניא בגיטין נ"ז ע"ב מבני בניו של המן למדו תורה בבני ברק.

פרק טו

תני רשב"י הטוב שבכותים בשעת מלחמה הרוג הטוב שבנחשים רצוץ את מוחו, ע' ע"ז כ"ו ע"ב תוד"ה ולא ובמכילתא פ' בשלח ובמה שהארכתי בחידושי על התורה שם.

פרק טז

ר' נהוראי אומר מניח אני כל האומניות שבעולם ואני מלמד את בני תורה, והנה בס' כסא רחמים להגאון חיד"א ז"ל דקדק מדוע לא קאמר דרך אזהרה או תוכחה רק מה שיעשה לבנו, ולענ"ד נראה פשוט משום דדבריו סותרים לדברי המשנה באבות כל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה כו', ולדעת ר' ישמעאל בברכות ל"ה ע"ב הוא ג"כ נגד הכתוב ואספה דגנך, לכן היה כמדבר בעדו איך שהוא נוהג עם בנו. עפ"ד ר"ש בן יוחאי בברכות שם והשומע ישמע לילך בשיטתו גם עם בניו אבל אינו נוגע עכ"פ אל הכתוב והמבואר במשנה אל הכלל, ומכש"כ לפי הגרסא דהכא מניח אני ואני מלמד, ולא כגרסת המשנה והברייתא שילהי קידושין ואיני מלמד את בני אלא תורה וע"ש במהרש"א, דלפמש"כ הכא מתורץ קושיתו דהתם ברווחא.

שם מאה וארבעים ושבע מזמורים שכתוב בספר תהלים כנגד שנותיו של יעקב, וכה"ג בירושלמי שבת פט"ז ה"א והנה בנחלת יעקב תמה הלא ק"ן מזמורים הם, וע' מה שתירץ בזה בהגהות הגרי"ב כאן, אמנם תירוצו לא יתכן עכ"פ לפירש"י במגילה שם וצ"ע.

שם אבל קדוש של עמידה כיון שצריך לאמר נעריצך ונקדישך אין יכול לאמר פחות מיוד ואין קטן עולה מן המנין, ע' אוצר הגאונים חלק התשובות למגילה דף כ"ג.

שם וקדיש עד שיהא בן שלש עשרה, הנה כן הוזכר ענין קדיש במכילתין גם לקמן ר"פ י"ט וע"ש בסוף הפרק ושם פכ"א ה"ו ובהגהות אבני שהם לספר הראב"ן סי' י"ב.

פרק יז

ברביעי על התינוקות שלא תעלה בהן אסכרה וימותו דכתיב ויאמר אלקים יהי מאורות מארת כתיב, ע' ירושלמי תענית פ"ד ה"ג וברש"י בראשית א' י"ד ובהקדמה לזוה"ק.

פרק יח

בתשעה באב ד' פסוקים משל ירמיה המאוס מאסתם דבר ה' כו', ע' תורת אדם להרמב"ן ענין אבילות ישנה.
שם בשבת מקדימין לבא ומאחרין לצאת כו', ע' אוצר הגאונים חלק הפירושים למגילה דף כ"ב.

פרק יט

בחג הסוכות נודע ביהודא ביום השמיני למנצח על השמינית, ע' רש"י ר"ה ד"ד סוף ע"ב ובתוס' סוכה מ"ז ע"א ד"ה שיר.
שם ומביא כוס אחד ומברך בורא פרי הגפן ואחריו בא"י אמ"ה אשר בעגלא גדול דור דורשים וכו', כה"ג בתורת האדם להרמב"ן ענין ההתחלה.

פרק כ

ומברך אשר במאמרו ברא שחקים כו', הנה ברייתא דהכא מובא בסנהדרין מ"ב ע"א בשם רב יהודא. וע' ירושלמי ברכות פ"ט ה"ב.
שם מזכירין אותה בהודייה ושניהם נזכרין בבה"מ, ע' באוצר הגאונים חלק הפירושים למגילה דף ד'.

פרק כא

והתלמידים מתענין בו שני וחמישי מפני חילול השם ומפני כבוד ההיכל שנשרף, ע' בזה בגרסת הטור וב"י באו"ח סי' תכ"ט וע"ע שם סי' תצ"ב ובמג"א וביאור הגר"א ובתוס' קידושין פ"א סוף ע"א ובתמים דעים להראב"ד סי' קע"ז.
שם וצריכין להספיק מים ומזון לאחיהם עניים משום קובלין כו', וכ"ה הגרסא באוצר הגאונים חלק התשובות למגילת ד"ז, אבל אין לזה ביאור, ובנחלת יעקב כ' דבאגודה

ליתא תיבת קובלין, ובנוסחת הגר"א ז"ל כ' במקום קרבן ומתנות ע"ש, וסמך יש לגרסתו מאוצר הגאונים שם וע"ש עוד לדף י"ג ע"ב.